

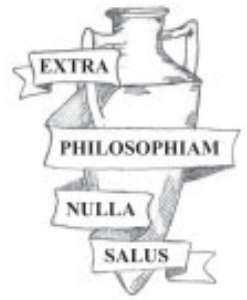
N:o

31

POHJOINEN FILOSOFIYHDISTYS AGON RY
NÖRDLIGA FILOSOFISÄLLSKAPET AGON RF
NORTHERN PHILOSOPHERS AGON

3/2011
10. VSK.
17.10.2011

AGON

2001 - 2011

A
G
O
N

Päätoimittaja
Niilo Nikkonen
Toimituksen osoite:
Kittiläntie 4690
97310 PATOKOSKI

Taitto:
Niilo Nikkonen
Kuvat:
NN-arkisto, ellei toisin mainita
Kirjankannet kustantajilta

AGON numero 31
10. vuosikerta
Ilmestyy neljä kertaa vuodessa.
Kustantaja:
Pohjoinen filosofiyhdistys -
AGON ry.
copyright AGON ja kirjoittajat
Paino:
Lapin yliopistopaino
ROVANIEMI

ISSN-L 1799-1781
ISSN 1799-1781
ISSN 1799-1900 (PDF)

Pohjoinen filosofiyhdistys -
AGON ry
Lapin yliopisto
PL 122
ROVANIEMI
Puheenjohtaja:
Kati Kanto
Kati.Kanto@rovaniemi.fi
Sihteeri:
Kosti Joensuu
kjoensuu@ulapland.fi
Rahastonhoitaja:
Rainer Salosensaari
rainer.salosensaari@ulapland.fi

<http://www.ulapland.fi/agon>

JÄSENMAKSUT 2011
Jäsenmaksu 15,- euroa
Opiskelijat, työttömät ja muut
vähävaraiset 10,- euroa
Kannatusjäsenyys 15,- euroa
Postitusmaksu 4,- euroa
Vuosikerta yhteisöille 30,- euroa

Pohjoinen filosofiyhdistys -
AGON ry
Pohjolan Osuuspankki (POP)
FI 0756405020003533
BIC
OKOYFIHH

Jäsenhakemuksen ja osoitteen
muutoksen voi jättää pu-
heenjohtajalle sähköpostilla.
agon@ulapland.fi

KUTSU

POHJOINEN FILOSOFIYHDISTYS - AGON RY

SYYSKOKOUS

Tiistaina 15.11.2011 klo 18:00 - 20:00
Lapin maakuntakirjaston kokoushuoneessa

Esillä sääntömääräiset asiat ja sääntömuutos

TERVETULOA

Hallitus

AGON 31 sisällyluettelo

Eetosta jaloa AGONin kymmenvuotisjuhlassa	Niilo Nikkonen	s. 4
Ranualaiset ja Heidegger	Juhani Niskanen	s. 6
Demokratiaa läpäisyperiaatteella	Pertti Paasio	s. 7
Eppur si muovo!	Matti Ylipiessa	s. 8
Kamppailu filosofian suunnasta Turun yliopistossa		
1960 - 1970 -lukujen taitteessa	Timo Toivonen	s.14
Meänmaan filosofii - sinni	Bengt Pohjanen	s.19
Kolumnaattori: Tavara ei ole kuranttia	Juha Ruusuvaori	s.20

Kansikuva: Nestor Nikkosen maalaus vuodelta 1920.
Maalaus oli ARKTINEN EETOS juhlasymposionin julisteen taustakuvana.

Tervehdys,

Symposion on nyt pidetty, kiitos kaikille asiaan vaikuttaneille. Työtä oli paljon ja kaikki kantoivat neulasensa kekoon onnistuneesti. Saimme vaiherikkaan ja antoisan viikonlopun aikaiseksi. Luennoitsijat käsittelivät pohjoisuutta monesta eri näkökulmasta. Mukana oli myös perusfilosofisia pohdiskeluja suvaitsevaisuudesta ja muusta aina ajankohtaisesta asiasta. Myös perjantai-illan panelisteilla oli roppakaupalla mielipiteitä Rovaniemen ja yleensä pohjoisen kaupunkikuvasta. Paljon tuli myös kommentteja yleisilmeen kehittämiseksi.

Kaiken kaikkiaan AGON sai paljon myönteistä huomiota symposionista, esimerkiksi paneelista Lapin Kansa uutisoi hauskaasti. Se on aina myönteistä, etenkin kun kyseessä on kuitenkin melko pieni ja pienin resursein toimiva yhdistys (tosin ei vähäpätöisin, kuten viikonloppukin osoitti). Nyt on jälkipuinnin aika. Symposion herätti varmasti kaikissa ajatuksia ja mielipiteitä, myös käytännön kannalta. Apurahapäätökset jäivät tulematta, silti kaikesta selvittiin hienosti, lähinnä positiivisen humanismin hengessä.

Seuraavaksi tähyilemme taas pienempiin tapahtumiin, kuten kuukausittain pidettäviin luentotilaisuuksiin. Niistä voi taas lähteä kehittämään eteenpäin toimintaa, jonka perusajatuksena on inhimillisen ajattelun kehittäminen ja juurruttaminen yhteiskuntaamme.

Mukavaa ja antoisaa syksyä runsaine omena- ja marjasatoineen kaikille,

Kati Kanto, puheenjohtaja

Omenaa sataa

kaatamalla

valkoista sinistä vihreää keltaista punaista

kaikenkattavaa kaunista ja sinistä ja sinivihreää ja suippotäpläistä ja viirukasta ja sinivihreää, siniviolettiä hirvenpäättä

Syksyn sade tulvii

tulvii

tuhkimonvihreitä kuvioneulevillapaitoja,

helmasta tippuu kirpeää raparperimehua

karpalojäädykettä

satavat päällemme

sumunvihreät avaimet

PÄÄKIRJOITUS

EETOSTA JALOA AGONIN KYMMENVUOTISJUHLASSA ARKTINEN EETOS JUHLASYMPOSION

Teksti: Niilo Nikkonen

Kuvat: Kosti Joensuu & Toivo Salonen sekä Niilo Nikkonen

AGON syntyi 17.10.2001.

Vietimme juhlia 16 ja 17 syyskuuta järjestämällä paneelikeskustelun ja juhlasymposionin.

Paneelikeskustelu MILJÖÖN EETOS - tarvitaanko kaupunkirakentamisessa filosofiaa pidettiin Lapin maakuntakirjastolla osallistujinaan emeritusprofessori Juha Pentikäinen, Rovaniemen kaupungin kaavoituspäällikkö Tarja Outila, musiikinopettaja Esa Tikkala ja yliopistonlehtori, Sosiologi-lehden päätoimittaja Jarno Valkonen. Keskustelun juonsi AGONin hallituksen puheenjohtaja Kati Kanto.

Aleksi Tikkalaa saamme kiittää tyylikkäästä julisteesta.

Lauantai oli tiivis päivä. Kati Kanto avasi juhlasymposionin ARKTINEN EETOS kello 9 aamulla ja siitä jatkoimme kello 16 asti. Juhlasymposionimme suojelijana oli tohtori Pentti Arajärvi (oli estynyt saapumasta muiden velvoitteiden vuoksi).

Tiedekunnan ja yliopiston tervehdyksen toi YTK:n dekaani, professori Juha Perttula.

Professori emeritus Juha Pentikäinen kertoi tuoreita terveisiä Uralin takaa sukulaiskansojemme parista.

Professori Päivi Naskali pohti naisen asemaa niin hengessä kuin tilassa.

Koulutussuunnittelija Mervi Kutuniva esitteli tutkimustaan lestadiolaisnaisen asemasta yhteisössään ja yhteisön ulkopuolella.

Tutkija Kosti Joensuu avasi näkökulmia Lars Levi Laestadiuksen vähemmän tunnettuun tiedemies ja tutkija -olemuksen.

FT hc, FD Bengt Pohjanen toi esille kielen merkityksen identiteetin rakentajana.

Professori Heta Gylling pureutui nyt hyvin ajankohtaiseen suvaitsevaisuuteen.

Professori Timo Airaksinen tarkasteli poliittisten päätösten vaikutuksia eri eläinlajien sukupuuttoon ja pelastamiseen.

Professori Jyrki Siukonen lähestyi arktisuutta taidehistorian ja kirjallisuuden historian kautta. Caspar David Friedrichin maalaus ahtojäistä taustanaan hän vertaili Mary Shelley'n Frankensteinia ja Fridtjof Nansenin päiväkirjoja toisiinsa.

Dosentti Kari Väyrynen hahmotti pohjoisuutta filosofian haasteena hyvin monipuolisesti.

Opettaja Voitto Kuosmanen visioi yhteiskunnan muutoksesta ja tulevaisuudesta.

Opettaja Kati Kanto esitteli Anna-Liisa Haakanan romaanien luontokuvaa.

Filosofianopettaja Toivo Salonen katseli filosofiaa universaalisuutena ja kertoi ohessa nauravasta saukosta.

Juha Pentikäinen

Kosti Joensuu

Symposionin puheenjohtajina toimivat Niilo Nikkonen ja Seppo I Sotasaari.

Symposionin lopuksi AGON jakoi kunniakirjat tunnustuksena perustajajäsenille, kunniajäsenille ja AGON -palkinnon saajille.

Perustajajäsenten Katja Arstio, Sam Krause, Eleni Mizaras, Niilo Nikkonen, Pia-Krista Rimppi ja Lena Salmi kunniakirjassa oli perusteluna: "Kiitollisena yhdistyksen perustamisesta ja siten Pohjoisen alueen filosofisen sivistyksen tunnetuksi tekemisessä."

Kunniajäseniksi kutsuttiin FT, dosentti Kari Väyrynen maininnalla: "Filosofian tohtori Kari Väyrysen tulosta Lapin yliopiston filosofian dosentiksi käynnistyi Lapin yliopiston oma filosofian arvosanaopetus. Hän edistää filosofista harrastusta, keskustelua ja tutkimusta pohjoisen alueella." ja tohtori Pentti Arajärvi maininnalla: "Tohtori Pentti Arajärvi on julkisuudessa toiminut ihmisyyden ja ihmisarvoisen elämän puolesta valtavirtaa vastaan."

AGON -palkinto myönnettiin professori Timo Airaksiselle maininnalla: "Lapin yliopiston dosentille sitkeästä filosofisesta uurastuksesta verkottuneessa maailmassa, monipuolisesta julkisesta toiminnasta sekä rajoja ja luokituksia ylittävästä ajattelusta.." ja lehtori, YTM Voitto Kuosmaselle maininnalla: "Väsymättömästä ponnistelusta pitää filosofiaa esillä Lounais-Lapissa ja aktiivisesta julkisesta ajattelusta ihmisen puolesta."

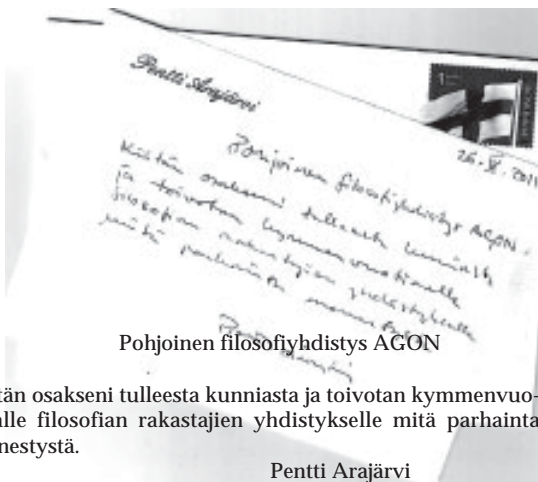

Heta Gylling ja Timo Airaksinen

Voitto Kuosmanen

AGON -palkinnon saaneet saivat lisäksi voimailuvälineen, joka sopivasti korostaa AGONin merkitystä sekä henkisenä että ruumiillisena kilvoitteluna.

Pohjoinen filosofiyhdistys AGON

Kiitän osakseni tulleesta kunniasta ja toivotan kymmenvuotiaalle filosofian rakastajien yhdistykselle mitä parhainta menestystä.

Pentti Arajärvi

Postsymposion pidettiin Lapin yliopiston seminaari- ja saunatiloissa. Yhteiskuntatieteiden tiedekunnalle lämpimät kiitokset tilojen saannista käyttöömmeh. Ruokaa ja juomaa oli parin jäsenen sponsoroinnin ansiosta riittävästi

. Keskustelu kävi vilkkaana ja moni osallistuja sai luotua siltoja tutkimusten välille.

AGON kiittää kaikkia juhluvuoden huipennukseen osallistuneita.

RANUALAISET JA HEIDEGGER

Juhani Niskanen

Lapissa, tarkemmin Ranualla, olen kuullut kansanviisauden tai sananlaskun "Mikkään ei oo mittään ellei mittään minnään piä". Tässä hieman koomiselta kuulostavassa lausahduksessa on rautainen ydin perenniaalista filosofiaa. Mikään ei todellakaan ole mitään ellei mitään pidä minään. Mutta katsotaanpas! Tämä "ei-mitään" on liukas ja hankala käsite, josta lukuisat filosofit ovat hakeneet otetta enemmän tai vähemmän onnistuneesti.

Ensimmäinen yritys on pitää tätä käsitettä pelkkänä negaationa, esimerkiksi kielteisenä vastauksena kysymykseen: "Mitä näkyy?" Mutta vastauksena "ei mitään" ei välttämättä merkitse että mitään ei näy, vaan myös mahdollisuutta että jotain tiettyä, haettua ei näy, jotain muuta kylläkin. "Väitämme ei-mikään on todellisempi kuin ei ja kielto" sanoo Martin Heidegger kirjassaan Mitä on metafysiikka, (s.33).

Heidegger näkee käsitteen "ei-mitään" pohjana koko metafysiikalle. Olennainen kysymys on se, miksi ylipäättään on jotain mieluummin kuin ei mitään. Silti ei-mitään vihjaa jo ilmiasullaan, että jotain on, on ollut tai on oleva. Jotain puuttuu ja jotain on haussa, mutta tyhjiyskään ei ole sama kuin ei-mitään. Tämä käsite sisältää enemmän, olennaisempaa.

"Mistä me etsimme ei-mitään?" kysyy Heidegger. "Mistä me löydämme ei-mitään? Täytyykö meidän, jotain löytääksemme, ylipäättään jo tietää, että se on olemassa? Nimenomaan! Ensinnäkin ja etupäässä ihminen voi etsiä vain silloin, kun hän on jo aavistanut ennalta etsityn läsnäolon. Nyt vain etsitty on ei-mitään. Onko vailla tätä aavistusta ylipäättään etsintää...?" (s.34)

Toisaalta, voitaisiinko ei-mitään käsittää enemmänkin prosessin, etsinnän, osana kuin jonakin entiteettinä?

Ei-mitään mahdollistaa olevan avautumisen. "Ei-mikään ei vain toimi vastakäsitteenä olevalle, pikemminkin se kuuluu alkuperäisesti olemassaolon sinänsä paljastumiseen. Olevan olemisessa tapahtuu ei-minkään ei-mikäännytys." (s.41)

Tämä lienee ymmärrettävä niin, että ei-mitään määrävänä käsitteenä sisältää myös itsensä. Ei-mitään myöskään ei ole mitään. Joten olemme jälleen päässeet olemisen portille: meillä on yksi ainoa fakta, ON ei-mitään...

Heidegger päätyy siihen, että selvityksessä ei-mistään paljastuu täydessä syvyydessään oppi olevaisesta eli metafysiikka. Muotoilun Heideggerin ydinajatukselle oli jo Hegel on esittänyt kirjassaan Wissenschaft der Logik: "Puhdas oleminen ja puhdas ei-mikään ovat yhtä." (s.46)

Mutta onko Ranuan miehillä jotain lisättävää tähän ajatuskulkuun? Mikään ei ole mitään ellei mitään minään pidä. Onko kansanviisaus saanut otteen, omalla tavallaan, samoista ikaikaisista ongelmista, jotka eivät ole riippuvaisia filosofisesta kielenkäytöstä eivätkä termien hallinnasta, vaan kulttuureista ja kielipiireistä, aikakausista riippumatta pulpahtavat pinnalle siellä missä ihminen peilailee olemassaoloaan?

Olen kuulevinani tuossa lausahduksessa varoituksen: olisi pidettävä kiinni seikoista, jotka tekevät elämästä elämisen arvoisen. Tämä hyvyys tai arvo saattaa liittyä talonpoikaiseen elämäntapaan, välttämättömyyksien tajuamiseen, arjesta selviämiseen. Mitä jää käsiin elämästä, joka sortuu kaiken merkityksettömyyteen? Heidegger myös pohtii että ei-mikään, niin logiikkaan liittyvä kysymys kuin se onkin, ilmenee ihmisen perustunnossa ahdistuksena (s.38). Tämänlaatuinen ahdistus ei kuitenkaan merkitse häviämisen tai sortumisen uhkaa kuten se lienee ranualaisille, päinvastoin, Heideggerille se näyttää tietä olemisen ytimen tajuamiseen. Kuitenkin kyse on samasta asiasta, merkitysten katoamisesta. "Tämä olevan kokonaisuuden vetäytyminen, joka ympäröi meidät ahdistuksella, painostaa meitä. Emme saa otetta mistään...Ahdistus paljastaa ei-minkään", kirjoittaa Heidegger (s.38).

Ranuan viisailta voisi nyt kysyä, Heideggerin kieltä käyttäen: mikä nyt sitten lopulta ei-mikäännytää ei-minkään? Olen kuulevinani lyhyen, pragmaattisen vastauksen: "Kunto. Ja leipä!"

Martin Heidegger: Mitä on metafysiikka?
niin & näin-kirjat, Tampere 2010
Suomennos Antti Salminen

DEMOKRATIAA LÄPÄISYPERIAATTEELLA

Pertti Paasio

Demokratia on niitä käsitteitä, joita kannatetaan paljon laajemmalti kuin sovelletaan. Ei juuri löydy sellaista hirmuhallitsijaa, joka ei julistaisi olevansa demokraatti ja käyttävänsä demokraattista valtaa. Esimerkkejä on runsaasti eri puolilta maailmaa ja eri vuosikymmeniltä. Pelkkä julistus ei kuitenkaan tee demokratiaa todelliseksi.

Todelliselle demokratialle on ominaista, että sen arvo ja korvaamattomuus ymmärretään parhaiten silloin, kun demokratiaa ei ole. Sen saavuttamiseksi ollaan valmiita vaarantamaan paljon.

On noita taustoja vasten jonkin mittainen paradoksi, kun suomalaisessa yhteiskunnassa suurimpia ongelmia on demokratiaa kohtaan ilmenevä välinpitämättömyys. Suomessa on kiistatta korkeatasoinen demokratia niin rakenteellisesti kuin oikeudellisestikin: on yleinen ja yhtäläinen äänioikeus, on sananvapaus ja kokoontumisvapaus, on vapaa media ja paljon muuta. Demokratian arvostus ei kuitenkaan ole kovin korkealla, minkä saattaisi kuvitella yllättävän logiikan ystävät.

Demokratialle on ominaista, että kansalaisilla on laajat oikeudet mielipiteisiin ja näiden mielipiteiden tuomiseen julki. Tätä oikeutta ja mahdollisuutta käytetäänkin laajasti. Kiinnostus kansalaisyhteisöjen käyttämiseen näyttää olevan paljon vähäisempää, kun on kyseessä kannan ottaminen siihen, miten ja millaisille periaatteille yhteiskunta on järjestettävä. Poliittinen kanta ja poliittinen osallistuminen nähdään muusta elämästä ja yhteiskunnasta erillisenä alueena, jolla toimimista pidetään jotenkin häpeällisenä. Kun jotakin asiaa tai mielipidettä sanotaan poliittiseksi, kyseessä ei ole kehuminen vaan tuomitseminen.

On omituista, että poliittisen toiminnan vieroksuntaa ilmenee keskimääräistä enemmän juuri Suomessa, jonka äänioikeus uudistus runsaat sata vuotta sitten antoi esimerkkiä koko maailmalle. Vaaleissa valtuutuksen saaneiden toimintaa ei pidetä kovinkaan korkeassa arvossa, vaikka Suomi ja suomalaiset mielellään viittaavatkin uranuurtajan asemaansa kansalaisyhteisöjen alalla. Jos laajalla kansalaisyhteisöllä selvitettäisiin, ketkä ovat esimerkiksi kymmenen tunnetuinta kansanedustajaa, kärkijoukon muodostaisivat suurella todennäköisyydellä sellaiset edustajat, jotka ovat tunnettuja aivan muista syistä kuin siitä, että he tekevät hyvin kansanedustajan työnsä.

Merkittävänä taustatekijänä on kansalaisten, varsinkin nuorten kansalaisten alhainen tiedon taso, kun puhutaan yhteiskunnan toiminnoista ja näihin vaikuttavista tekijöistä kuten lainsäädännöstä ja kunnallisesta päätöksenteosta sekä näiden taustalla olevista aatesuunnista.

Kallisarvoisen demokratian säilymiselle on välttämätöntä, että tiedon tasoa voidaan olennaisesti parantaa. Keskeisenä periaatteellisenä tavoitteena tulee olla demokratian näkeminen kiinteästi kansalaisten jokapäiväiseen elämään, arkeen kuuluvana elementtinä eikä "oikeasta" elämästä eristettynä, hämäränä ja verraten yhdentekevänä kokonaisuutena.

On ilmeistä, että tärkein tehtävä tämän tavoitteen saavuttamisessa lankeaa tällöin koululle. Tämän tehtävänä olisi jo nykyiselläänkin olennaisen ja ajassa kiinni olevan asiantiedon antaminen. Tämä ei kuitenkaan riitä. Tieto on annettava tavalla, joka korostaa demokratian periaatteiden ja käytännön elämän välistä yhteyttä.

Tätä ei saavuteta sillä, että luodaan erillinen oppiaine nimeltään vaikkapa yhteiskuntaoppi. Demokratia tulee tuoda koulujen opetusohjelmaan kaikkien oppiaineiden yhteydessä. Opetuksen sisällön hyvällä ja ennakkoluulottomalla suunnittelulla voidaan saavuttaa monta asiaa samanaikaisesti. Äidinkielen, historian, vieraiden kielten, maantieteen ynnä muiden oppiaineiden yhteydessä voidaan käsitellä elämisen eri muotoja siten, että demokratian merkitys ja osuus korostuvat.

Esimerkiksi äidinkielen ja vieraiden kielten opetuksen tekstejä voidaan valita tai laatia siten, ettei äiti tai isä joka kerta menekään kauppaan; hän voi mennä myös äänestämään tai vaikkapa vaalitulaisuuteen, lautakunnan kokoukseen jne. Historian ja maantieteen opetuksen mahdollisuudet vastaavasti ovat erinomaiset. Tarvitaan vain luovaa ja ennakkoluulotonta valmistelua ja päätöksentekoa. Edellytyksenä tietenkin on, että demokraattisella valtuutuksella toimivat päättäjät itse arvostavat omaa työtänsä yhteiskunnassa.

Ei tarvita erillistä oppiainetta eikä erillistä tietoa, kun tietoa lisäämällä vahvistetaan demokratian edellytyksiä ylläpitää avointa ja vapaata yhteiskuntaa. Vahvistetaan demokratian arvostusta kouluissamme läpäisyperiaatteella.

Opetuksen määrää ei tarvitse lisätä, jolloin samalla välttyään vaikeilta tuntikehys- ynnä muilta työehtokiistoilta.

Kuva: eduskunta.fi

I OSA

1. Juha Himanka on kirjassaan ja artikkeleissaan¹ esitellyt ja puolustanut Edmund Husserlin analyysia maan liikkeestä. Jos ymmärrän Himangan oikein, Husserl pyrkii fenomenologisen reduktion avulla *luonnollisen asenteen* taakse, löytämään liikkeen immanenssin. Tällöin hän päätyy liikkeen laadullistamiseen.

Husserl jäsentää kappaleet liikkeen suhteen: A oma ruumiini (*Leib*) ja AB muiden ruumiit; B kappaleet (*Körper*) kuten pöytä tai kynä ja BC tannerkappaleet (*Bodenkörper*) kuten auto tai juna; C maatanner (*Erdboden*), jonka suhteessa kaikki liike tapahtuu.² Tämä jäsenys perustuu kokemuksen fenomenologiseen analyysiin, ja Husserlin mukaan meillä ei voi olla *kopernikaanista kokemusta* maan liikkumisesta, joten maan liike on fenomenologian kannalta tyhjää puhetta. Maa on liikehavaintojemme perusta ja liikkeen kokemuksen ehto. Näin Maasta voi sanoa, että se ei ainakaan fenomenologisessa mielessä liiku eikä ole liikkumaton. Himanka kirjoittaa, ettei Maa liiku eikä hänellä eikä kenelläkään ole kokemusta sen liikkumisesta. *“Lyhyesti: käsitystä, että Maa absoluuttisesti liikkuisi ei tue tutkimus eikä kokemus.”*³ Maan liike onkin vaikeasti havaittavissa. Epäsuorina todisteina tulevat ensimmäisenä mieleen Foucaultin heiluri ja hyrräkompassi.

2. Luonnonfilosofian piirissä on jo antiikin ajoista saakka keskusteltu maan liikkeen mahdollisuudella. Aristoteles aloittaa Taivaasta-teoksen II kirjan 13. luvun: *“On vielä käsiteltävä maata, sitä, missä se sijaitsee, kuuluuko se levossa oleviin vai liikkuviin ja mikä se muoto on.”* (De caelo 293a15-) Kosmologinen spekulatio maan paikasta ja liikkeestä oli antiikissa varsin vilkasta, kirjoittaahan Aristoteles vielä, että *“ongelmasta on ymmärrettävästi tullut yleinen filosofisen keskustelun aihe.”* (De caelo 294a20).

Aristoteleen mukaan maa on maailman-kaikkeuden keskuksessa sijaitseva liikkumaton, pallonmuotoinen ainekappale ja mittasuhteiltaan varsin pieni verrattuna koko maailmankaikkeuteen. Maan liikkumattomuutta Aristoteles perustelee liikkeen analyysillään (esimerkiksi omena putoaa puusta kohtisuoraan kohti maata; jos maa liikkuisi niin omena ei putoaisikaan suoraan puun alle⁴), ja sillä, ettei tähtien parallaksia havaita. Maan pallonmuotoisuus havaitaan esimerkiksi maan varjon muodosta kuun vaiheissa. Maan pienuus suhteessa kosmokseen voidaan havaita siitä, että *“vähäinenkin paikanvaihdos etelään tai pohjoiseen muuttaa näkyvän (taivaanpallon) piiriä”*. (De caelo 297b30)

3. Aristoteles määrittelee liikkeen seuraavasti:

“Potentiaalisesti olevan toteutuneisuus, kun se on toteutunut ja aktuaalinen, ei itsenään vaan liikuteltavissa olevana, on liike.” (Phys. 201a 25-30)

Liike on (yleisesti käsitettynä) siis lopputuloksen potentiaalisuuden aktuaalisuus potentiaalisuutena. Liike edellyttää sekä passiivista kykyä (potentiaa) tulla liikutetuksi sekä aktiivista kykyä muuttaa tuo passiivinen potentia aktuaaliseksi liikkeeksi kohti päämääräänsä. Edelleen määritellään liike paikan suhteen:

“—lepotila ylhäällä on ylhäältä alaspäin etenevän liikkeen vastakohta, ja maalle tuo lepotila kuuluu luonnonvastaisesti, mutta tämä liike luonnostaan. Jonkin luonnonvastainen lepotila on siis sen luonnollisen liikkeen vastakohta, sillä myös sen liikkeet ovat vastakkaiset samalla tavalla: yksi sen liikkeistä, liike ylöspäin tai liike alaspäin, on luonnollinen, ja toinen luonnonvastainen.” (Phys. 230b15-20)

Unius corporis simplicis, unum esse naturalem motum, Patrizi tiivistää Aristoteleen opin.⁵

4. Mikään ei voisi olla enemmän ristiriidassa edellisen opin kanssa kuin Descartesin määritelmä, jonka mukaan lepo ja liike ovat aineellisen substanssin moduksia eli määreitä (PPII XXVII)⁶; edelleen liike on aina suhteellista (PPII XXIX); näin Descartes saattaa sanoa että maa on yhtä aikaa liikkeessä ja liikkumaton :

“— *ettei Maa eivätkä muutkaan planeetat ole sanan varsinaisessa merkityksessä liikkeessä, koska ne eivät siirry minnekään niitä välittömästi koskettavien taivaan osien läheisyydestä sikäli kun noita taivaan osia tarkastellaan liikkumattomina.*” (PPIII XXVIII)

Muuttuuko maan liike semanttiseksi kysymykseksi? Filosofian periaatteiden käännöksen esipuheessa Mikko Yrjönsuuri kirjoittaa:

“*Descartesin mukaan vasta tieteellisillä tarkasteluilla päästään käsiksi siihen, millainen aineellinen todellisuus pohjimmiltaan on. Silti hän ei usko, että tieteellinen tarkastelu voi suoranaisesti kumota syvälle arkiseen kielenkäyttöömme rakennettua väitettä, jonka mukaan maa ei liiku.*”⁷ (s.12.)

5. Kun meille opetetaan, että maa liikkuu, vaikka emme voi sitä havaita muuten kuin välillisesti, opetetaan samalla eräs ajattelutapa. Tämän ajattelutavan mukaan fysikaalinen tapahtuma tai objekti voi olla olemassa riippumatta siitä, voiko sitä (edes periaatteessa) havaita. Luonnontiede on objektiivista, minkä meille kerrotaan merkitsevän, että tämän tieteen kohteet ovat tutkijasta riippumattomia.⁸ Ainakin tämä jälkimmäinen ajatus tuntuu luontevalta. Luonto on ollut ennen ihmistä ja on hänen jälkeensäkin. Myös edellinen ajatus ei-havaittavista objekteista tuntuu suhteellisen järkevältä. Näihin liitetään usein kolmas väite, *scientia mensura*: (luonnon)tiede kertoo todellisuuden luonteen, sen, mitä on. Neljäntenä *tieteellinen realismi*, johon *scientia mensura* enemmän tai vähemmän kytkeytyy, väittää lisäksi että maailman luonne on sellainen, että siitä voi olla (tosia) representaatioita. Viidenneksi lisäksi Peircen *long-run* argumentin,⁹ (jota voi pitää *scientia mensuran* tietopillisenä täydennyksenä). Nämä ideat tai opit eri muodoissaan ja erilaisina yhdistelmi-

nä ovat tieteellisen maailmankuvan peruskivet.

6. Ratkaisu tieteen ja fenomenologian ristiriitaan voisi kulkea kartesiolaisittain: erotamme toisistaan luonnontieteen kohteena olevan maan ja Maan, jossa elämme. Kun useimmille fyysikoille fysiikka ei ole instrumentalistista, vaan tavoittelee tosiolevaa, vastaisi Fyysikko tähän: *So what?* Ei hänelläkään ole havaintoa maan liikkeestä. Silti massakappaleet vaikuttavat painovoimillaan ja aiheuttavat toisten kappaleiden liiketiloissa muutoksia. Fysiikan lakeihin perustuvat laskelmat tuottavat havaintojen kanssa yhtäpitäviä ennusteita. Se riittää hänelle. Hän voisi jatkaa: sitä paitsi lähemmin tarkastellen maalla ja Maalla ei ole kovinkaan paljon eroa. Kummankin koostumus, paino ja tilavuus on sama ja kummankin pinnalla vallitsevat samat olosuhteet. Ainoa ero tuntuu olevan, että Maa ei liiku. Mutta koska ne ovat kaikissa muissa suhteissa identtiset, niin joko maa ei liiku tai Maa liikkuu. Koska maa liikkuu, myös Maa liikkuu, ja täten ne ovat identtiset, minkä seurauksena ei ole tarvis edes puhua Maasta, maa riittää mainosti sekä Husserlille että fyysikolle.

Tiivistäen siis: jos fenomenologinen analyysi päättyy eri käsitykseen kuin tiede, se on väärässä, jos se taas päättyy samaan, se on hyödytön?

7. Ongelma näyttää olevan se, kuinka päästä *havainnon inventaarista* siihen, miten asiat ovat. Kysymys on sekä filosofian että tieteen metodiikan keskeisimpiä. Esimerkiksi ihmistieteissä usein sovellettu fenomenologinen metodi tarkoittaa lyhyesti sanottuna havainnon konstituution ja subjektin ensisijaisuutta; ihminen on sitä mitä hän käsittää syövänsä. Metodilla on tieteessä merkitystä, koska se osaltaan pyykittää mielekkyyden kriteerit, sen, mitä voi kysyä ja mihin vastata.

8. Totuuden tavoittelussa jos missä ovat kaikki keinot sallittuja.

Galileo Galilein *Dialogo sopra i due massimi sistemi del mondo* kiellettiin viisi kuukautta ilmestymisensä jälkeen 1632 ja johti tunnettuun oikeudenkäyntiin seuraavana vuonna, minkä seurauksena Galilei vietti loppuelä-

mänsä eräänlaisessa ehdonalaisessa. *Dialogo* poistettiin Indexistä, kiellettyjen kirjojen luettelosta vuonna 1835. Kirjahan vertailee aurinko- ja maakeskistä maailmankuvaa edellisen hyväksi. Koska Galileilla oli hyvä syy pelätä sensoreita, hän huolellisesti korosti esipuheessaan, että kyseessä oli vain matemaattisten mallien keskinen vertailu. Kirja sai Inkvisitiolta painoluvan, mutta pitkään ei kardinaaleja vedätetty. Dialogin aristotelikko, Simplicio, puhuu lisäksi aika hölmöjä, mikä saattoi lisätä vastustajien intoa kirjan kieltämiseen.

Dialogon neljännen päivän keskustelun kohteena ovat vuorovedet ja niiden syy, mikä oli eräs tuon ajan kuumista aiheista. Galilein teoria oli uusi ja kumouksellinen. Galilein tarkoitus oli nimittäin sekä selittää vuorovedet että todistaa maan päivittäisen ja vuotuisen liikkeen reaalisuus, siis paljon enemmän ja kovempaa kuin esipuheessa annetaan ymmärtää.

9. Galilein argumentti vuorovesiteoriaansa puolesta on lisäksi rakennettu periaristoteliseen malliin. Kyseessä ei nyt ole kuulien vierittely tai ajatuskoe, vaan ns. regressiivinen argumentti, jonka idea löytyy mm. Aristoteleen Toisesta analytiikasta.¹⁰ Regressio ja se mitä Aristoteles sillä oikeastaan tarkoitti, oli kommentaarien vakioaihe vielä Galileinkin aikana, ja Galilei tunsikin menetelmän ja sen merkityksen aristoteliselle luonnonfilosofialle erittäin hyvin. Regression menetelmässä päätellään vaikutuksesta, *meille paremmin tunnetusta* - syyhyn - *luonnon paremmin tuntemaan* - ja syystä vaikutukseen.¹¹ Regression teorian mukaan aistihavainto ylittää siis vaikutukseen, *quia*. Induktiivisen tai analogisen päättelyn avulla päästään vaikutuksesta syyhyn, *propter quid*, josta takaisin päättelemällä taas vaikutukseen.

Franciscus Toletuksen kommentaari käyköön mallista, miten regressio ymmärrettiin:

“— vaikka vaikutus on tunnettu ennen syytä, se tunnetaan epätäydellisesti ja osittain. Mutta todistuksen jälkeen tunnemme vaikutuksen yleisesti ja varmemmin ja selvemmin — Väitöt: jos tietomme vaikutuksesta on epätäydellistä ja osittaista, ja koska kuljemme tätä kautta syyhyn, on tietomme myös syystä epätäydellistä. Vastaus: ei ole niin,

sillä tällainen tietomme syystä oli tie syyn löytämiseen; ja sitä paitsi kun syy on kerran löydetty ja kun sitä lisäksi tutkitaan muiden älyn spekulatioiden avulla, se tunnetaan täydellisemmin. Niinpä on ymmärrettävää, että syyn kautta kulkien teemme regression tunteaksemme yleisesti seurauksen, joka oli meille (sellaisena) tuntematon ennen syytä.” (*Commentaria una cum questionibus In Universam Logicam Aristotelis, Venetsia 1584*)¹²

10. Galilein todistelu etenee seuraavasti. Ensin tutustutaan riittäväällä tarkkuudella vaikutukseen - vuorovesiin ja niiden moninaisuuteen. Tämän jälkeen eliminoidaan mahdollinen syy toisensa jälkeen. Selitetään, kuinka vesi heilahtelee astiassa sen kiihtyvyyden muuttuessa. Tästä tehdään analogia maan liikkeeseen.

Salviato: “Koska näiden vaikutusten tulee syntyä seurauksina maalle luonnostaan kuuluville liikkeille, ei ole vain välttämätöntä ettei niillä ole esteitä tai pidäkkeitä, niiden on johdettava helposti. Eikä vain helposti vaan välttämättä, eli että olisi mahdotonta että ne esiintyisivät muulla tavalla. Sillä sellainen on luonnollisten ja tosien asioiden luonne.”¹³

Näytetään, kuinka tällä perusteella voidaan selittää vuorovesi-ilmiöiden moninaisuutta.

(Simplicio nostaa kädet pystyyn: “Minusta näyttää todennäköiseltä ettei argumenttisi uskottavuutta voida kieltää, se on *ex suppositio*, kuten me sanomme; eli siinä oletetaan että maalla on kaksi Kopernikuksen sille antamaa liikettä. — Olettaen kaksi maan liikettä annat perustelut vuorovedelle; ja toisin päin, liikkuen kehässä, pidät vuorovesiä merkinä ja todisteena noista samoista liikkeistä. Tarkemmin sanoen argumentoit niin, että koska vesi on juoksevaa ainetta eikä siten kiinteästi maahan sidottu, sen ei tarvitse tiukkaan noudattaa kaikkia maan liikkeitä. Ja tästä johdat vuorovedet.”)¹⁴

11. Galilein argumentti sai aikanaan lisäuskottavuutta siitä, että kuun vaikutukseen perustuvat vuorovesien selitykset olivat huonossa huudossa sen jälkeen, kun Francesco Patrizi¹⁵ argumentoi varsin tehokkaasti niitä vastaan. (Patrizin *Nova de universis philosophia* ilmestyi 1591, ja Galilein kehitti vuorovesiteo-

riansa vuoteen 1595 mennessä, vaikka julkaisikin sen vasta kolmisenkymmentä vuotta myöhemmin.¹⁶⁾ Lisäksi on huomattava, ettei Galilein argumentissa ole kyseessä kaukoputkeen katsomisesta, vaan aristotelisen tradition mukainen helposti havaittavista tosiseikoista lähtevä (vaikkakin virheellinen) päätely.¹⁷⁾

12. Galilein universumissa aine ja liike mnettävät erityiset kvaliteettinsa. Kiven pudottaminen kädestä ja tähdenlento ovat samojen, universaalien liikelakien määäämiä tapahtumia. On helppo ymmärtää, miksi matemaatiikkaa (kvantiteetin tiedettä) voidaan soveltaa liikkeen tutkimiseen. Aristotelisessa universumissa tämä ei ole mahdollista, ja aristotelisessä perinteessä fysiikan matematisoiminen nähtiin kategoriavirheenä (*metabasis*).¹⁸⁾

II OSA

13. Yritän nyt eräänlaista kaksoishyppyä. Yhtäältä yritän ymmärtää C.H. Peircen semiotiikan avulla kuinka ylitämme *havainnon inventaarin* rajat ja toisaalta kehittää historillisen semiotiikan mallia ajatuksen liikkeestä, sen historiasta ja historiattomuudesta. (On todennäköistä että joku on jossain päätenyt samankaltaisiin ajatuksiin, ja ehkä joku on jossain kumonnutkin koko idean. Tämä polku tuntuu kuitenkin siksi kiinnostavalta, että haluan katsoa mitä sen päässä on.)

14. Aloitan Peircen artikkelin *On a new list of Categories* ensimmäisestä teesistä:

“that the function of conceptions is to reduce the manifold of sensuous impressions to unity, and that the validity of a conception consists in the impossibility of reducing the content of consciousness to unity without the introduction of it.”¹⁹⁾

Peirce ei pidä tietoisuuden määräävänä piirteenä sen aktiluonnetta kuten Brentano et al. vaan käsittää sen pohjimmiltaan empiristisen perinteen mukaan passiiviseksi. Niinpä Peircen kategorialistan ensimmäinen jäsen on läsnäolo, se, joku, johon huomio kiinnittyy ja josta mieli pyrkii tekemään erotteluja. Ihmis-

mielen toiminnalle keskeinen piirre on sen semioottisuus, merkkejä ja merkityksiä rakentava piirre, mitä Peirce selittää semioottisella kolmiollaan:

“— every comparison requires, besides the related thing, the ground, and the correlate, also a mediating representation which represents the relate to be a representation of the same correlate which this mediating representation itself represents. Such a mediating representation may be termed an interpretant — “

Mutta tämä ajassa etenevä triadi - ihmisen hän on *merkkikone* - edellyttää toimiakseen myös staattisia rakenteita, merkkien pysyvyyttä.

15. Artikkelissaan Peirce jakaa merkit niiden *alkuperäisyyden* mukaan - parempaa termiä en tässä keksi - *ikoneihin, indekseihin ja symboleihin*. Seuraava on tulkintaa. Ikoninen taso on alkuperäisen havainnon taso, se mihin reduktio lopulta päättyy, liikkeen jäsentäminen ruumiiden, kappaleiden ja tannerkappaleiden liikkeeksi. Aristoteleen analyysi liikkeestä - erityisesti luonnollisen liikkeen idea - on hyvin lähellä ikonisen tason käsitteenmuodostusta, kun taas Descartesin analyysissä kappaleista puhutaan enää indeksikaalisesti, perustastaan abstrahoituna; fysiikan matematisointi voidaan nähdä liikkeenä kolmannelle, symboliselle tasolle.

16. On syytä pitää erillään kaksi asiaa. Semiosis on ihmismielen olemuksellinen piirre, mutta semioottinen prosessi ei itsessään takaa omaa adekvaattisuuttaan (tässä siis Peircen long-run -argumentti tulee mukaan) - vaikkakin semiosis on ihmismielen ainoa keino todellisuuden tavoittamiseen.

17. Nyt voimme ymmärtää kuinka sekä fotonit että maa (liikkuvana kappaleena) ovat indekseinä adekvaatteja. Niitä ei havaita suoraan, mutta ne perustuvat havaintoon ja nousevat siitä semioottisessa prosessissa. Tämä prosessi ei kuitenkaan synny tyhjästä, vaan merkitysten ja merkkien synty on joka hetki yhtä lailla sekä havainnon että muiden merkien ja merkitysten määräämää. Tästä seuraa (tieteen)historian ainutlaatuisuus ja toistu-

mattomuus. *Merkitysrakenteet ovat yhtä aikaa sekä loogisia että temporaalisia*. Esimerkiksi kopernikanismikiistan - maan liikkeestä käydyn keskustelun - ymmärtäminen edellyttää ensinnäkin aristotelisen liikkeen analyysin sisäisen logiikan ymmärtämistä (koska monet argumentit olivat puhtaasti analyyttisiä tai loogisia) ja toisaalta sen abstraktioprosessin etenemisen näkemistä, jonka ansiosta jotkut aristotelisen maailman loogiset argumentit eivät enää tämän prosessin päätepisteessä (jossa siis luovuttiin luonnollisen liikkeen käsitteestä) päteneet.

18. Peirceläinen semiotiikkaa tarjoaa mallin käsitteenmuodostuksen ymmärtämiseksi ja on sen tähden hyvä apu tieteenhistorioitsijalle. Voimme sen avulla ymmärtää tieteen luovaksi leikiksi, ehkä päämäärähakuisiksi. Tiedemies on semiootikolle *homo sapiens ludens*, joka määrittelee itse leikkinsä säännöt. Näin pääsemme eroon jäykistä ja epähistoriallisista selitysmalleista, ovat ne sitten strukturalismia tai marxilaisuutta. En nyt tarkoita sitä, että tiede olisi siinä mielessä autonomista, että se kokonaan itse määräisi oman pelikenttensä. Ulkopuolisia pakotteita on aina, ja *tieteen historian* on pätevää ollakseen tunnistettava ne. *Tieteellisen ajattelun historia* on toinen asia, ja siinä on semioottisella ymmärtämyksellä paikkansa.

19. Missä Husserlin/Himangan analyysin vika piilee? Vastaus on mielestäni merkkiprosessin intersubjektiivisessä logiikassa. Väite "maa ei liiku" edellyttää ymmärrettäväksi tullakseen vastakohtansa "maa liikkuu". *Niin kauan kuin tämä spekulatio* ei herää, maa saa levätä rauhassa missä sitten onkaan. Husserlin ajatus maasta liikehavainnon ehtona on ehkä oikea psykologisessa mielessä, jonkunlaisena alkuperäisenä jäsennyksenä. Opimme luvutkin sormista ja varpaista, mutta kun sormet ja varpaat loppuvat, *kysymme lisää*, ja tästä abstraktioprosessi - peruuttamaton sellainen - saa liikevoimansa.

Lähteet

Aristoteles (1992, 2003, 2004). Fysiikka, Teokset III; Toinen analytiikka, Teokset I; Tai-vaasta, Teokset IV. Helsinki: Gaudeamus

Cohen, I Bernard (1979), *History and the Philosopher of Science*. The Structure of Scientific Theories, ed. Frederick Suppe. Urbana: University of Illinois Press.

Deacon, Margaret (1997), *Scientists and the Sea 1650-1900*. Aldershot: Ashgate

Descartes, René (2003), *Filosofian periaatteet*. Teokset III. Helsinki: Gaudeamus.

Galilei, Galileo (1632), *Dialogo sopra i due massimi sistemi del mondo*. Firenze: Landini

Himanka, Juha (2002), *Se ei sittenkään pyöri*. Helsinki: Tammi

Himanka, Juha (2004) *Se ei edelleenkään pyöri*. Tieteessä tapahtuu 6/2004

Husserl, Edmund (1995), *Fenomenologian idea*. Helsinki: Loki-kirjat.

Koyré, Alexander (1968), *Metaphysics and Measurement: Essays in Scientific Revolution*. London: Champan & Hall.

Kuhn, Heinrich, C. (1997) *Non-Regressive methods*. Method and order in Renaissance Philosophy of Nature, ed. Liscia et al. Aldershot: Ashgate.

Niiniluoto, Ilkka (1980), *Johdatus tieteenfilosofiaan*. Helsinki:Otava

Patrizi, Francesco (1591), *Nova de universis philosophia*. Ferrara.

Peirce, Charles Sanders (1868), *On a New List of Categories*. *Proceedings of the American academy of Arts and Sciences* 7 (1868), 287-298.

Peirce, Charles Sanders (2001), *Johdatus tieteen logiikkaan*. Jyväskylä: Vastapaino.

Wallace, William A. (1997), *Galileo's regressive methodology, its prelude and its sequel*. Method and order in Renaissance Philosophy of Nature, ed. Liscia et al. Aldershot: Ashgate.

Viitteet

1

Himanka (2002) ja (2004)

2

Himanka (2002) s. 118-

3 Himanka (2004)

4

Dialogon toisena päivänä käydään kuuluisa keskustelu laivan mastosta pudotetusta esineestä; Galilei haluaa osoittaa tällä sekä Aristoteleen virheellisen analyysin että sen, mitä seuraa liiasta auktoriteetteihin uskomi-
sesta. Kts. myös Cohen, I. Bernard (1977) s. 399- sekä Koyré (1968) s. 16-43.

5

Patrizi (1591), *Pancosmia, Liber Vigésimus septimus: De maris universi motibus*. Patrizi on tietenkin täysin eri mieltä. Aristoteles (*De caelo* 300a20-) sanoo itse asiassa, että ”kaikille yksinkertaisille kappaleille kuuluu välttämättä luonnostaan jokin liike”, mutta Patrizin tiivistys on tietenkin se, mitä aristotelisena oppina pidettiin.

6

PP viittaa Descartesin teoksen *Filosofian periaatteet* pykäliin, Descartes (20003).

7

Descartes (2003) s 12.

8

Pois lukien tietenkin kvanttifysiikka ja sen merkittävyydet.

9Esim. Peircen (2001) kirjoituksessa ”Kuinka selkeytämme ideoitamme” s. 170 - . Edelleen hyvä esitys tieteellisen realismin problematiikasta on Niiniluodon (1980) oppikirja s. 216-

10An. post. 78a 21-

11On luontevaa — ottamalla lähtökohdaksi meille tunnetummat ja selvemmat asiat ja edetä kohti sitä, mikä on luonnon mukaan selvempää ja tunnetumpaa, sillä samat asiat eivät ole meille tunnettavissa olevia ja yksinkertaisesti tunnettuja. Siksi meidän on edettävä tällä tavoin niistä asioista, jotka ovat luonnon mukana epäselvempiä, mutta meille selvempiä, kohti sitä, mikä on luonnon mukaan selvempää ja tunnetumpaa. Kuitenkin ne asiat, jotka ovat meille välittömästi ilmeisiä ja selviä, ovat enemmän sekoittuneit

a. (*Phys.* 184a15-22)

12Wallace (1997) s. 236. Kännös on Wallacen englanninkielisestä käännöksestä. Wallace lainaa useita muitakin Aristoteles-kommentaareja, jotka ovat tavalla tai toisella kytköksissä Collegio Romanoon ja sitä kautta Galilein opettajiin. Kuhn (1997) s. 321 siteeraa Matthias Flaciusta (*Opus Logicum*, Frankfurt 1953, 775): *Regressus dicitur recprocata quaedam demonstratio. qua postquam causam ignotam ex effectu noto demonstravimus, maiorem propositionem convertimus, & eundem effectum per eandem causam demonstramus.*

s.” Kts. myös Zabarellan *Liber de Regressu* (*Opera Logica*, Cologne 1597 cc. 484-6).

13

Come questi effetti abbiano a venire in conseguenza de i movimenti che naturalmente convengano alla Terra, è necessario che non solamente non trovino repugnanza o intoppo, ma che seguano facilmente, e non solo che seguano con facilità, ma con necessità, sí che impossibil sia il succedere in altra maniera; ché tale è la proprietà e condizione delle cose naturali e vere.

14

Non mi par che si possa negare che il discorso fatto da voi proceda molto probabilmente, arguendo, come noi diciamo, *ex suppositione*

, cioè posto che la Terra si muova de i due movimenti attribuitigli dal Copernico — Voi con la supposizion de i due movimenti terrestri rendete ragione del flusso e reflusso, ed all'incontro, circolarmente scorrendo, dal flusso e reflusso traete l'indizio e la

confermazione di quei medesimi movimenti: e passando a piú specifico discorso, dite che l'acqua per esser corpo fluido, e non tenacemente annesso alla Terra, non è costretta ad ubbidir puntualmente ad ogni suo movimento, dal che inducete poi il suo flusso e reflusso.

15Patrizi (1591) *Pancosmia*

Liber Vigésimus nonus De causis affluxus et refluxus maris. Luvussa esitetään peräti kaksitoista argumenttia sitä vastaan, että kuu olisi vuorovetten syy. Patrizi on nyttemmin vähän tunnettu, mutta oli aikanaan hyvin vaikutusvaltainen filosofi.

16Deacon (1997) 51 (Deacon viittaa Stillman Draken kirjoitukseen vuodelta 1961.)

17Galilein vuorovesiteoriasta on kirjoitettu tietenkin aika lailla. Hyvä yhteenveto siitä ja myös Keplerin ja Descartesin teorioista on teoksessa Cartwright, D.E., *Tides. A Scientific history* 1999.

18

An. Post. 75a38-75b6.

19

Peirce (1868, 2001). Suomenkielinen käännös Peircen vaikeasta artikkelista on lähes lukukelvoton erikoisten termivalintojensa takia.

KAMPPAILU FILOSOFIAN SUUNNASTA TURUN YLIOPISTOSSA 1960–1970 -LUKUJEN TAITTEESSA

Timo Toivonen

Kirjoitin viime vuonna (2010) tähän lehteen artikkelin filosofi Matti Juntusesta. (*Matti Juntunen – Hämeenportin filosofi par excellence*). Artikkelissani viittasin myös siihen kovaan kamppailuun, joka liittyi teoreettisen filosofian virantäyttöön Sven Krohnin jäätyä eläkkeelle vuonna 1970 67-vuotiaana. Krohn ehti olla vakinaisena professorina vain seitsemän vuotta, mutta hänen professuurinsa aikana nousi fenomenologis-hermeneuttinen koulukunta, jonka filosofinen ajattelu poikkesi huomattavasti Jaakko Hintikan johtaman analyyttisen koulukunnan ajattelusta. Seuraava artikkeli kertoo tarkemmin tuosta virantäyttökamppailusta.

Kun Krohnin oppituoli tuli haettavaksi, niin vahvimpia hakijoita olivat Jaakko Hintikan oppilas Risto Hilpinen, jossain määrin krohnilainen mutta myös loogikko Raili Kauppi sekä Krohnin entinen assistentti Lauri Routila. Jo asiantuntijoiden valinta aiheutti voimakasta kiistaa, ja jotkut ilmeisesti Routilan kannalta myönteiset asiantuntijat kuten Karl-Otto Apel ja Hans-Georg Gadamer kieltäytyivät asiantuntijuudesta. Lopulta asiantuntijat saatiin kasaan ja valituiksi tulivat Dagfinn Føllesdahl, Wolfgang Stegmüller, Georg Henrik von Wright sekä Günther Patzig. Kun lausunnot syksyllä 1971 avattiin, niin havaittiin, että vaikka lausunnot poikkesivat toisistaan niin Hilpinen ja Routila tulivat kärkeen, mutta samalla yksikään asiantuntija ei ollut asettanut Routilaa ykkössijalle.

Filosofian opiskelijoiden yhdistys *Dialectica* oli ollut alusta asti Routilan takana, ja lausuntojen avaamisen jälkeen roiminta sen kun tiivistyi. Kulisseissa hääräilivät kuitenkin jo vähän varttuneemat filosofit, kuten assistentti Matti Juntunen, Lauri Mehtonen, Sirpa Rossi, Arto Siitonen, Tuomas Tolonen ja niin edelleen. Vedottiin humanistiseen tiedekuntaan, jotta se asettaisi Routilan ehdokkaista ykkössijalle.

Vetoomuksia esitettiin hieman hämmästyttävää kyllä aluksi helsinkiläisessä *Ylioppilaslehdessä*, ja vasta jonkin ajan kuluttua myös *Turun ylioppilaslehdessä*, (Tylkkäri). *Tylkkärin* numerossa 27/1971 julkaistiin filosofian opiskelijajärjestö *Dialectican* artik-

keli, jossa suomalaisen filosofian moniarvoisuuteen vedoten haluttiin Routila ehdokasasettelussa ykköseksi. Kaikkialla muualla analyyttinen filosofia oli Suomessa hallitsevassa asemassa. Ainoastaan Turussa oli vielä voimakas kontinentaalisen filosofian kannatus. *Dialectican* artikkelissa viitattiin myös *Ylioppilaslehdessä* käytyyn keskusteluun ja kerrottiin, että Turussa edustetun fenomenologis-hermeneuttisen suuntauksen Hilpinen mainitsee termillä nurkkakuntaisuus. “Sattuu vain olemaan niin, että tuo nurkka avautuu koko Keski- ja Etelä-Euroopassa ja suureen osaan Amerikkaa ja että tuo nurkkakunta edustaa ehkä suurempaa intellektuaalista voimaa kuin analyyttinen filosofia”, jatkettiin *Dialectican* artikkelissa, ja teksti tuntuu aivan juntumaiselta.

“Kun Hintikka mainitsee Ylioppilaslehdessä, että hän on ohjannut ulkomaille fenomenologiaa käsitteleviä töitä, syntyy kysymys: Millaisia töitä ne mahtavatkaan olla ja miksi Hintikka ei ole tehnyt tätä Suomessa?”, kirjoitti *Dialectica*, ja jatkaa “Hintikka esittää myös, että vaikka eri koulukunnilla voi olla erilaisia näkemyksiä, niin filosofisen argumentaation ja systematisoinnin tasoa eri koulukuntien välillä voidaan verrata”. *Dialectica* kuitenkin kieltää tällaisen ajattelun: “Filosofisen argumentaation ja systematisoinnin taso on kuitenkin arvioitavissa vain, jos otetaan huomioon ne filosofiset lähtökohdat, jotka ovat ominaisia sille filosofiselle traditiolle, jonka puitteissa tuota argumentaatiota suoritetaan. “Artikkelin lopuksi vielä todettiin vielä, että “...opiskelijat ovat itse joutuneet perustamaan kontinentaalisen filosofian harrastusryhmän, jota kukaan opettaja ei kykene ohjaamaan. Analyytikoilla on ollut mahdollisuus ja valta monipuolistaa Helsingin yliopiston yksipuolista opetusta. Sitä ei ole tehty opiskelijoiden toivomuksesta huolimatta.”

Samassa *Tylkkärissä* julkaistiin myös päätoimittaja Heikki Vuohelaisen pääkirjoitus. Porvari Vuohelaisen mukaan “porvarit voivat hyväksyä myös sellaisten ongelmien ratkaisuarvoltaan positivismin kanssa yhtä kyseenalaisten näkemysten kuin marxismen ja hermeneutiikan tulon yliopistoihin...Porvarillisesti katsoen Turun Yli-

opiston teoreettisen filosofian professuuri on täytettyä niin, että kummankin nyt vaihtoehtona olevan koulukunnan edustajat tulevat valituiksi, ja kun koulukuntia ilmestyy lisää professuureja täytyy perustaa lisää.”

Ensi näkemältä tuo kannanotto näyttää ilmentävän realiteeteista piittaamatonta poliittisesti ylivistä ajattelua, mutta kirjoituksen loppu onkin sitten erittäin järkevä tuntuinen. Nimittäin filosofian oppituolin virantäytön kanssa samaan aikaan täytettiin arkeologian oppituuolia. Tilanne oli siinä se, että humanistinen tiedekunta olisi halunnut virkaan hakijan, joka ei kuitenkaan asiantuntijalausuntojen perusteella ollut ykkönen. Niinpä se puuhasi mieluiselle hakijalle henkilökohtaista professuuria. Vuohelainen ehdottaa, että tuo henkilökohtainen professuuri pitäisikin perustaa teoreettiseen filosofiaan, koska filosofian opiskelijoita on satoja ja arkeologian opiskelijoita vain muutama kymmenen.

Tuo ehdotus ei kuitenkaan saanut vastakaikua päätöksentekijäpiireissä, ja niin kamppailu jatkui. Seuraavan viikon *Työkkärissä* oli sitten Ylioppilaskunnan erittäin selkeä kannanotto Routilan puolesta. Siinä todettiin muun muassa, että ”yhden koulukunnan hegemonia on erittäin vaarallista. Jos Turun hermeneuttinen koulukunta nyt lakkautetaan, otetaan pitkä askel kohti yksiarvoista tiedettä” (TYL 28/1971). Tämä ei kuitenkaan auttanut, vaan humanistinen tiedekunta laitto Hilpisen ensimmäiselle ehdokassijalle, toiselle Routilan ja kolmannelle Raili Kaupin.

Seuraavassa vaiheessa tulivat valitukset. Valitus-aikaa oli 30 päivää. Routila tuntui hieman haluttomalta, mutta valitti kumminkin. Minulle tuli sellainen tunne, että jotkut muut, kuten Juntunen, elivät kamppailussa kiihkeämmin mukana kuin Routila. Routila varmasti katsoi asioita realistisemmin kuin nuoremmat tukijansa, mutta hän vaikutti myös siltä, että hän vähän peesasi muiden kustannuksella. Vuosia myöhemmin Routila kuvasikin itseään vähän turhamaiseksi ja kaikkia mukavuuksia rakastavaksi ja edelleen: ”Olin kai aika seurallinen - siitä päätellen että kuuluin rotareihin, Turun Pursiseuraan ja vapaamuurareihinkin, kävin kutsuilla, purjehdin ja autoilin.” (<http://www.villasyylvia.fi/70v/rover.html>). Joka tapauksessa Routila valitti ja niin teki Kauppikin. Myös kymmenen teoreettisen ja käytännöllisen filosofian tutkijaa ja opettajaa teki oman valituksensa, mutta koska kukaan heistä ei ollut hakenut virkaa, niin heidän valituksensa vain merkittiin tiedoksi.

Kaupin valitus oli omituinen. Hän ei pyrkinyt osoittamaan, että hänet olisi pitänyt asettaa ensim-

mäiselle ehdokassijalle, vaan hän vain katsoi, että hänet pitää sijoittaa Routilan edelle. Kansleri Tauno Nurmela antoi muille hakijoille 15 päivää aikaa vastata valituksiin. Sen jälkeen asia menisi uudestaan tiedekuntaan, sitten yliopiston konsistoriin ja lopulta kansleri päättäisi asiasta ja nimittäisi jonkun virkaan. Nykyiseen menettelyyn verraten siis nimitysprosessi oli mutkikas ja aikaa vievä, ja niinpä virat saattoivat joskus olla auki vuosikausia. Oikeusturva toki oli selvästi parempi kuin nykyisin.

Kun sitten nuo edellä mainitut kiemurat oli menty läpi, kansleri Tauno Nurmela teki päätöksensä nopeasti eli nimitti 16.12.1971 teoreettisen filosofian professoriksi Risto Hilpisen. Nurmela perusteli päätöstään lausunnossaan konsistorissa Hilpisen nimitämisen yhteydessä. Nurmelan mukaan hän ei halua vähätellä niiden tunteita, jotka pelkäävät turkulaisen tradition katkeamista. Mutta ensinnäkin yksikään asiantuntijoista ei asettanut Routilaa Hilpisen edelle. Edelleen kuka tahansa kolmesta ehdolle pannusta hakijasta olisi asiantuntijoiden mukaan kuitenkin arvollinen saamaan nyt hakemansa viran. ”Hilpinen ei ensi näkemältä jatka Salomaan, Krohnin ja Routilan luomaa filosofista traditiota, mutta ei ole tuntemieni perusteella syytä olettaa, ettei myös hakija Hilpisella olisi kykyä ja mahdollisuuksia suhtautua innostuneesti perinteeseen”, jatkaa Nurmela. ”Kolmanneksi kohtuuden nimessä kansleri voi poiketa asiantuntijalausunnoista vain, jos saa tiedekunnalta ja konsistorilta voimakasta tukea. Tätä ei tullut mielestäni tarpeeksi”, päättää Nurmela

Tiedekunnan ja konsistorin tuen puuttumiseen Routilalta vaikutti suuresti se, että tiedekunta pyysi vielä lausunnon emeritusprofessori Sven Krohnilta, joka asettui tukemaan Raili Kauppia. Epäilemättä kuitenkin tuen puuttumiseen vaikutti suuresti myös poliittinen asetelma. Turun yliopistossa oli kyllä hyvin usein suosittu oman talon kasvatteja. Näin oli edellä mainitussa arkeologian professuurin täytössä. Ja näin oli tämän filosofian professuurin kanssa samanaikaisesti käynnissä olleessa taloustieteen viran täytössä. Kun Turun Yliopiston kasvattia Olli Vuorta ei saatu kahden ensimmäisen asiantuntijalausunnon perusteella päteväksi, päätettiin kutsua kaksi lisäasiantuntijaa. Näiden lisäasiantuntijoiden lausunnon perusteella Vuori julistettiin yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan äänestyksen jälkeen 5-1 päteväksi.

Routilan tukiryhmien nähtiin olevan vasemmistoradikaaleja, ja ajan hengen mukaisesti todellakin jotkut olivat kommunistisen puolueen jäseniäkin. Turun Yliopiston henki oli hyvin oikeistolainen, oikeistolaisempi kuin Helsingin, Tampereesta puhumattakaan. Vasemmistolaisuus oli ylioppilaiden

keskuudessa nousussa, ja sitä pelättiin. Tämä näkyy esimerkiksi sovelletun matematiikan professorin Olavi Hellmanin kirjoituksesta *Tylkkärissä* tosin vuotta myöhemmin Hilpisen nimittämisen jälkeen (33/1972). Kirjoituksen otsikkona oli "Vasemmiston valtauspolitiikka on pysäytettävä". Hellmanin mukaan "vasemmistoradikaalisuunnittelijat" jo varhain oivaltaneet, miten se tapahtuu. Se tapahtuu näin:

1. Aikoinaan perustettiin yhdistys, joka keräsi yhteen joko saman maakunnan tai aineen opiskelijoita, tai opiskelijoita, joilla oli jokin yhteinen harrastus. Näiden kaikkien valtaaminen on parhaillaan käynnissä.

2. Se tapahtuu juntauksella eli haalitaan kaikki mahdolliset omat aatetoverit paikalle. Käytetään tarpeen vaatiessa myös pitkiä puheenvuoroja, jolloin monet lähtevät kotiinsa, ja lopulta jäljellä ovat vain junttamiehet

3. Yhdistysten toiminnan puisevoituminen juntauksen tuloksena, jolloin junttamiesten ote yhä tiukkenee.

4. Solu on syntynyt. Pieni klikki johtaa, mutta virallisesti yhdistys edustaa edelleen satoja opiskelijoita.

Hellmanin mukaan poliittisten solujen hävittäminen on taistelutehtävä, se on huolella suunniteltava ja ajoitettava. Vastustajaan on suhtauduttava tarkkaavaisesti ja tunteilematta, tunne on huono vaikutin, se väsyä. Ja Hellman lopettaa: "Seikkaperäiseen suunnitteluun palaan mielelläni myöhemmin kun tarpeellinen organisaatio saadaan syntymään."

Vaikka Hellmanin kirjoitus kuvasi hyvin sitä toimintaa, jolla poliittiset yhdistykset kaappasivat osakuntia ja ainejärjestöjä haltuunsa, edusti kirjoituksen loppu professorien keskuudessaakin ääriäsenettä. Mutta monet olivat peloissaan ja rinnastivat marxismia ja hermeneutiikkaa. Monet humanistisen tiedekunnan professoreista olivat perinteisiä humanisteja, jotka varmasti eivät pitäneet lainkaan Hilpisen edustamasta matemaattis-loogisista tarkastelutavoista. Mutta vielä enemmän he pelkäsivät kommunisteja, ja siksi eivät uskaltaneet asettua Routilan taakse, vaikka Routila ei itse ollut mitenkään vasemmalla, joskaan ei Routila myöskään syrjinyt esimerkiksi marxilaista filosofiaa.

Itse asiassa Routila myöhemmin kertoi olleensa *Keskustapuolueen* jäsen, mutta äänestäneensä kyllä muitakin puolueita hyvien ehdokkaiden mukaan. Tuo edellä mainittu vaikutelma Routilan laimeasta toiminnasta valintaprosessin aikana saa vahvistusta siitä, että hän sanoo pikemminkin olleensa helpotunut siitä, ettei päässyt jatkamaan Turussa professorina, koska tunsu itsensä kovin kahlehdituksi po-

liittiseen vastakkainasetteluun (<http://www.villasyllvia.fi/70v/exhibseventies.html>).

Filosofian tilanne ei kuitenkaan ratkennut Hilpisen nimitykseen, vaan *Dialectica* julkaisi *Tylkkärissä* kevättalvella 1972 uuden julkilausuman, jonka otsikkona oli "Filosofian harrastus romahtanut Turussa". Lausuman mukaan luentotasolla innostuksen lasku ilmenee siten, että esimerkiksi Routilan Ch. S. Peirce-luennoilla oli jatkuvasti noin 70 kuulijaa Hilpisen luennoilla noin 7. *Dialectica* julisti jatkavansa taistelua uuden filosofian laitoksen ja professuurin saamiseksi Turun yliopistoon. Tämä huolehtisi kontinentaalista filosofiasta. Tuo "uuden filosofian laitoksen" perustaminen oli kuitenkin vain huitaisu ilmaan. Mitään systemaattista toimintaa ei ollut. Ylipäänsä Routilan tukijoiden eräs heikkous oli siinä, että osattiin kyllä kirjoittaa asian puolesta melko hyvin, mutta minkäänlaiseen organisoituun lobbaustoimintaan ei Matti Juntusesta ja kumppaneista ollut.

Tähän asti julkisuudessa ei ollut esiintynyt yhtään opiskelijaa, joka olisi kyseenalaistanut jotenkin *Dialectican* mielipiteet. Mutta sitten ilmestyi *Tylkkärissä* fil.yo. Liisa Huhtasen nimellä kirjoitus, jonka otsikko oli "Omavaltainen -Dialectica". Se jatkui tähän tapaan: "Filosofian harrastus romahtanut - Turussa. Onpa shokeerava otsikko, taitaa olla maailmanloppu. Rehellisempää olisi ollut mennä suoraan asiaan eli laulaa itkuvirttä siitä kuinka menivät hyvät virat sivu suun...Saisi siirtyä Jyväskylään koko klaani. ...Olisipa muuten mielenkiintoista tietää, millaiseksi Juntusen naama venähtäisi, jos nämä *Dialectican* jäsenet saisivat päähänsä ruveta ajamaan Routilalle käytännöllisen filosofian apulaisprofessuuria. Miksi muuten käyttää niin juhlalista nimikettä kuin kontinentaalinen filosofia? Tyhmä yritys vedota suomalaiseen nousukasmaisuuteen. Eihän se, että joku filosofian suuntaus on muotia jossakin vaikkapa oikein mannermaalla, vielä sano mitään sen merkittävydestä...Olisipa mielenkiintoista muuten tietää, kuinka monta nimeä kätkeytyy tämän mahtipontisen *Dialectica*-nimen taakse.

Kirjoitus oli samalla kertaa sekä loukkaava että arvoituksellinen. Nimenomaan tuo viittaus Juntusen naamaan, jos *Dialectica* ryhtyisi ajamaan Routilalle apulaisprofessuuria, on varsin kummallinen. Osuva se varmaan oli siinä mielessä, että *Dialectican* kirjoituksen takana lienee ollut hyvin pieni piiri. *Dialectican* vastaus "Taistelu jatkuu" viiyyi muutama viikon (TYL 16/1972). Vastauksessa ei pidetä Liisa Huhtasta aitona henkilönä. Siinä sanotaan muun muassa 'Liisa Huhtasen' kirjoituksessa väitettävän, että ylioppilaiden etujärjestöllä ei ole oike-

utta edustaa opiskelijoita. Vastaus jatkuu: "Mitä tulee 'Liisa Huhtasen' kirjoituksessa esiintyviin filosofian tilanteeseen viittaaviin mainintoihin, käy ilmi, että hän osoittaa sellaista asiantuntemattomuutta ja filosofista välinpitämättömyyttä, jota ei filosofian opiskelijalta odottaisi." Ei siis oikeastaan sanota muuta kuin, että ollaan moraalisesti närkästyneitä.

Jonkinlainen vastarintahenki jatkui edelleen, sillä Routila valittiin Hintikan sijasta *Suomen filosofisen yhdistyksen* puheenjohtajaksi. Tästä tehtävästä hän luopui jo vuoden päästä. Vuoden 1972 aikana tilanne Turun teoreettisen filosofian laitoksella alkoi rauhoittua, ja monet hakeutuivat muualle. Matti Juntunen lähti ensin Yrjö Ahmavaaran metodologian professuurin puolikkaan hoitajaksi Tampereelle ja sitten assistentiksi Jyväskylään, Lauri Mehtonen Tampereelle, Sirpa Rossi meni töihin kirjastoon, Tuomas Tolonen uskonnon ja filosofian opettajaksi Klassikkoon ja niin edelleen. Routila itse sai Suomen Akatemialta vanhemman tutkijan viran kolmi-vuotiskaudeksi, ja sen jälkeen taidekasvatuksen professuurin Jyväskylästä.

Turun kontinentaalinen koulukunta ei julkaissut kovinkaan paljon. Helsingissä ja muualla Suomessa puhuttiinkin Hämeenportin "akustisesta traditiosta". Julkaisuja oli siis vähän mutta sitä enemmän keskusteltiin. Olisi pitänyt olla jokin "Platon" kirjajamassa keskusteluja muistiin. Matti Juntuselta ilmestyi postuumisti 1986 kirja nimeltä *Edmund Husserlin filosofia. Apodiktisen tieteen idea*, ja se perustui Juntusen lisensiaattityöhön. Matti Juntunen kuoli jo 1979 vaikean sairauden murtamana. Juntusen työ lienee Krohnin ja Routilan töitten ohella sen aikuisen Turun koulun kovin saavutus. Suuren suosion saavutti Juntusen yhdessä Lauri Mehtosen kanssa kirjoittama oppikirja *Ihmistieteiden filosofiset perusteet vuodelta 1977*. Vaikka Hintikka ja hänen oppilaansa ja työtoverinsa kuten Hilpinen tai Raimo Tuomela ovat olleet kansainvälisesti tunnettuja ja paljon julkaisseita, niin kotimassa heidän suosionsa ei ollut mitään verrattuna Juntuseen ja Mehtoseen.

KIRJAESITTELY

Niilo Nikkonen

Con rit

Risto Isomäki

TAMMI 2011, s.403

ISBN: 978-951-31-6277-1

Lohikäärmeen etsintää

Kiehtova kehitemä tarujen suuresta merikäärmeestä. Isomäki on kaivanut esille kuvauksia kummallisesta tuhatjalkaisesta läpi vuosisatojen. Lehtileikkeet 1800-luvulta aina 1930-luvulle saavat lukijan innostumaan aiheesta. Voisiko tuollainen otus olla olemassa? Historialliset merkinnät merikäärmeestä Olaus Magnus Cothuksen Carta Marinassa ja esihistorialliset kalliopiirroksot Vianan rannoilla tulkitaan rohkeasti uusin ajatuksin.

Luonnollisena todisteluna merikäärmeen mahdollisesta olemassa olosta Isomäki kuvailee erittäin hyvin Hangon läntisen saariston hyljepopulaation runsautta ja muuta elollista. Kuinka vähän havaintoja hylkeistä yleensä saadaan vaikka eläimiä on satoja! Voisiko siis olla jotakin kummallisempaakin olemassa? Kirjailija selvästi tuntee kotisaaristonsa eläimistön, saaret ja luodot ja kuvaa ne elävästi lukijan silmiin.

Nelisatasivuisen teoksen puoliväliin asti tarina on kiehtova, mutta sitten tapahtuu repsahdus. Vietnamin rannikon kuvaus on vielä hyvää. Luonnon ja maiseman kuvaajana Isomäki yltää välillä erinomaisiin suorituksiin. Ihmissuhteittensa kuvauksissa hän on varovainen. Päähenkilöt sukeltelevat ja etsivät vedenalaiskameralla jälkiä Con ritista. Tietysti taifuuni uhkaa taustalla ja määrää etsimiseen käytettävän ajan rajalliseksi. Viimeisellä (sic.) sukelluksella sitten jäädäänkin saarella olevaan luolastoon vangeiksi ja vesi alkaa nousta uhkaavasti. Sataviisikymmentä sivua kamppailua hengenhädässä, toistuvasti ollaan hukumaisillaan, mutta viime hetkellä pelastutaan kunnes jälleen ollaan samassa kurimuksessa. Siinä *Alastalon salissakin* jää toiseksi! Lopuksi sitten saadaan vielä kunnon 'kaunotar ja hirviö' -kuvio happyendiksi.

Ehkä kustannustoimittajan olisi pitänyt hieman skarpata.

Fiktiota aikuisille

Torajyvät

Hautala Marko

TAMMI 2011, s.262

ISBN: 978-951-31-6032-6

Mielen rajoilla

Kirjan nimi saa odottamaan hallusinaatioita ja salaperäisiä rikoksia. Tarina kulkee kahdella aikatasolla hämärtäen kertomuksen 'todellisuuden'. Alun 1600-luvun tapahtumakuvaus on seikkailullinen, raju ja makaaberinen. Nykyaikaan sijoittuva kerronta angstista ihmisen suhdevyyhteä. Hautala tuntee hyvin ihmisen pimeät aivoitukset sekä sosiaalisen kanssakäymisen salakarit.

Kirja käsittelee eräänä tasonaan uskonnollisen kultin syntymistä demonisen hahmon ympärille. Kultti on säilynyt elävänä syrjäisessä saaristossa Vaasan lähellä (ruotsinkielinen Pohjanmaa on todella outoa seutua). Tarinassa on piirteitä korpelaisuudesta ja inkeriläisestä hyppääjien liikkeestä.

Henkilögalleria tuo mieleen Eeva Tenhusen dekkarit narsistisine patriarkkahahmoineen ja nöyrine naisineen. Samoin miljö on suljettu kuten Tenhusella. Tarinan psykedeeliset piirteet lähenevät Daphne du Maurierin romaanien asetelmia. Kuitenkin kerronta jää ohueksi.

Fiktiota lapsosille

Veden alla

Falls Kat

TAMMI 2011, s319

ISBN: 978-951-31-5506-3

“Pieni talo preerialla” sovittettuna merenpohjalle

Falls kuvaa kirjassaan amerikkalaista yhteiskuntaa ekokatastrofin jälkeen. Merenalainen yhteiskunta on vanha idea, jota tässä lämmitellään Hollywoodin hengessä. Merenpohjalla olevan uudisasukkaitten siirtokunnan rakenne voisi olla kopioitu mistä tahansa vanhasta westernistä. Kirja on mitä puhtain elokuvan käsikirjoitus, ei siis mitään kaukokirjallisuutta. Rakenteellisesti kohtaukset seuraavat toistaan oikein rytmittettynä väliin kiihtyen tempoltaan ja väliin rauhoittuen makeiluksi. Osan kohtauksista voi tunnistaa. Ei niin, että kopio olisi täydellinen, vaan lajityypillinen.

Kirjailija on tutustunut maretariumeihin ja luontodokumentteihin kuvaten vedenalaista elämää tutusti. Ehkä hämmäntävintä on löytää niin mielettömästi kliseitä yhdestä kirjasta! Howard Hawksin tuotannosta Tähtien sotaan ja vielä Holby Cityn sairaalaan, kun tulee lopussa sydänpysähdys ja sähköshokeilla elvytys. Henkilöhahmoja ei kannata kuvata - siellä on se pikkuvanha neropattikin mukana. Pahiskaan ei ole pahis, vaan robinhoodmainen sankari. Viime sekunnilla sitten pelastutaan kuin Bond-leffoissa.

Amerikkalaista unelmayhteiskuntaahan tämä koettaa markkinoida. Itsehallinto, vapaa bisnes ja itsestään vastuuta kantava yksilö ovat tärkeimmät arvot kuluttamisen ohella. Käsikirjoituksesta on tekemässä elokuvaa Robert Zemeckis. Elokuvaan löytyykin varmaan helposti valmiit kulisit ja tarvittava muu rekvisiitta.

Kirja on olevinaan sci-fiä, mutta jää pelkäksi kuplaksi. Kyllä suomalainen lasten- ja nuortenkirjallisuus on sentään kirjallisuutta!

Sinnijoessa oli pariskunta. Mies asu navetassa ja vaimo pirtissä. Mie kävin 1974 kattomassa tätä paria. Joo ainaski, mies köllötti navetassa ja vaimo hommaili pirtissä. Mies oli 1938 tullu pirthiin likasissa kengissä ko se oli ajanu sontaa ja vaimo justhiinsa kuuranu laattian. Vaimo käski sen ulos. Mies totteli eikä tullu sinä päivänä ennää sisäle. Vaimo aatteli, ette kyllä nälkä ja vilu sen kyöräävä pirthiin. Jos äijänkäppyrä niin sinnikkö oon niin oassaa häänki olla. Hään ei huua sitä sisäle.

Meni viikko. Mies hommasi maitokamahriin ittele passelin huohneen. Ko vaimo lypsi, mies oli ulkohommissa. Vaimo pani lehmät pojjes ja niin mies sai ittele navetasta hyvän pirtin. Se tekasi puusohvan ja osti raation ja ko TV 1963 tuli Sinnijärhveen, se laitto senki.

Mie juttelin ensin miehen kans. Se sano, ettei hällä ole vaimoa mithään vasthaan. Se oon käskeny hänet ulos ja ko se kāskee hänet pirthiin takasi kyllä hään vain sinne tästä joutaa.

Mie menin vaimon tykö ja kysyin eikö olis aika kuttua miestä sisäle. Vaimo sano, ette jos sillä ittelä ei ole sen verran järkeä, ei hään ala sitä sen päähän valhaan. Molemat perustit päätöksensä Meänmaan filosooffisheen perinthöön: sinni.

Meilä ei ole sisua, meilä oon sinni.

Mie join kupin kahvia navetassa ja toisen kupin pirtissä. Ennenkö mie siitä lähin, mie kysäsin vaimolta kunka hään ja mies hoijit muut tarpheet ko syömisen, juomisen ja levon. Vaimo puihhautti päätä ja sano, ette “äijästä en tiä, tiehöylämies tässä käypi kerran kuussa!”

*

Puomivaarassa asu yks vanhaa poika. Se oli niin vähäpuhheinen, ette mie en muista sen sanohneen koskhaan ythhään sanna. Olen joskus eppäily, ette se oli mykkä. Sillä oli Austini-piili ja met prukasimma ottaa sen safööriksi siikajuhliin ja Täräntöholmile juhanuksena.

Pajalan pohjospuolela oon Liviöjoen silta, jossa ennen oli mukka. Tie oijasthiin ja uusi silta rakenethiin. Vanhaa tie panthiin kahela puomila kiini. Met olima kerran menossa Täränthöön eltfasthiin Austinillä. Safööri ei havattenu, ette tie oli oijastu, se pamhauhti puomista läpi ja met huusima, ette seisottaa. Poika ei reakeeranu eikä puhunu mithään, se pamhauhti toisesta puomista kans läpi. Puomit lensit pirstoina Liviöjokheen, mutta safööri ei silmää räphäyttänny.

Sillä pojala oli sinniä.

*

Mie kävin joskus faariskan kans hevospililä yläkylissä. Sielä mie kohtasin yhen miehen, joka oli monta kertaa freistanu tappaa ittensä ja se rohki kehu itteä siitä ja valitti huonoa tuuria ko ei ollu saanu itteltä henkeä. Se vetasi paijan auki ja näytti, kunka hään oli kakstoista kertaa pistäny itteä rinthaan puukola, mutta “ei, poka, lähteny henkiriepu!” Karjalaossa se oli freistanu hirttää ittensä ja talvela mennä aventhoon, mutta ei. Faariska tietenki maino ja kysy syitä miehen raihvoon. Mies sano, ette “molen sinnikkö ko mikä!” Aventhoon se oli meny ittekunnioituksesta. Niin se sen selitti ja osti hevosen ja lähti aihaan porria.

Sillä miehelä oli poka sinniä myyäkki.

*

Mellavuomassa asu kauppamiehen vaimo, joka miehen kuoltua alko pölkäähmään köyhtymistä ja joutu maa-perhään. Tohturit ja systerit kävit kattomassa vaimoriepua, otit pruuia ja freistasit rohki ottaa selvää mikä vika siinä oli, mutta kaikki pruuit olit hyviä. Vaimo oli kliinisesti terve mutta ylös se ei noussu. Sänkhyyn kannethiin ruokaki. Krannin vaimot freistasit käyvä sitä kattomassa, mutta kohta se kielsi kaikki pesöökit. Kaikissa oli jotaki vikkaa. Yks roikka sano, ette “voi voi ko sie nousisit ulos ja ottasit aurinkoa niin sie olisit terve viikon päästä.” Sen se piti pahana! Hokeva, ette hään oon terve vaikka hään oon niin huonossa kunnossa, ettei kestä vissyvetä jua. Toinen roikka sano, ette “voi voi ko sie olet kehno, ei sinusta ole ennää mihinkhään!” Sen se piti niin pahana, ette kyöräsi kaikki ulos. Vai hään niin kehno!

Mie kysyin sen tyttäreltä mikä sen äitiä vaivasi. Tyär sano: “Sinnikkö kö mikä!”

Sinni soon joka jalan maassa pittää!

Tavara ei ole kuranttia

Ennen vanhaan tavara oli hyvää. Syksyllä rengit ja piit saivat pestuupäivinä vaihtaa taloa. Rengille annettiin palkaksi kangasta yhteen vaatekertaan ja saappaat. Niillä sitten tultiin vuosi toimeen.

Mistähän nykyisin saisi niin hyvää tavaraa kuin sata vuotta sitten? Ryhdyin miettimään asiaa hiljattain tehdessäni tavallisia taloustöitä.

Aloitin haistelemalla tiskirättiä. Jostakin kummasta syystä kalliitkin rättimateriaalit alkavat haista likaiselle varhemmin kuin aikaisemmin. Tämä viittaa siihen, että materiaalia on huononnettu.

Otin tiskikaapista paketillisen teräsvillaa. Aloin hinkata valurautapannua, jonka vaimoni oli käräyttänyt pohjaan. Seurauksena teräsvillatuppo hajosi käteeni jo ennen kuin oli puhdistamisensa aloittanut. Kuitenkin paketin kuori oli ihan samanlainen kuin aikaisemmin.

Räiskyitin vahingossa pesuvettä keittiön lattialle. Otin esiin tunnetun varsisienon, jonka sieni voidaan puristaa kuivaksi mekanismilla. Sen sieni oli jälleen kulunut tuusan nuuskaksi muutaman lattianpesukerran jälkeen, huolimatta hienosta tavaramerkistä.

Mutta miksi ihmeessä juuri keittiö- ja siivoustavarat ovat niin rajusti huonontuneet peräti kymmenessä vuodessa? Eivätkö ihmiset enää puuhaa keittiössä, eivätkö enää jaksa valittaa keinoista kapineista?

Tyrmistyneenä ja vastausta löytämättä aloin pakata treenikassiani. Kasvoni sulivat hymyyn nähdessäni mustan putkikassin, jonka ostin vuonna 1987 aikidovehkeiden kускаamista varten. Se on ollut reissussa satoja kertoja. Kassi on yhä napakka, vetoketjut toimivat, muoto pysynyt. Mutta ostapa nyt kallismerkkinen kotimaisella logolla varustettu talvitakki. Sen vetoketju jää kouraan muutaman kuukauden käytön jälkeen ja uuden laittaminen ompelijalla maksaa kolmekymppiä. Sillä tavaraa ei Suomessa kannata korjata.

Tietokoneita ei tässä yhteydessä kannata käsitellä ollenkaan. Jokainen tietää, että joka kolmas vuosi on pakko ostaa uusi.

Vaikuttaa siltä, että tuotteiden huonontamisprojektissa ovat mukana yhtä lailla niin halpavalmistajat kuin ne, jotka myyvät ylihinnalla kalliita tavaramerkkejä. Esimerkkinä mainitsen lentolaukun, jonka ostin kaksi vuotta sitten. Maksoin siitä maltaita, koska ajattelin että nyt, ensimmäisen kerran elämässäni, ostan laatua koska laatu kestää.

Laatu ei kestänyt. Käytin laukkuu kuudella lentomatalla. Sitten lainasin sen tyttäreni, joka pakkasi siihen tavaransa ja yritti sulkea laukun. Vaatetta oli ehkä paljon, mutta joka tapauksessa vetoketju jäi hentoon vetävään käteen.

Enpä osta enää niin sanottua laatutavaraa, koska sekään ei kestä. Mieluiten olisin tyystin ostamatta tavaraa, mutta kun ihan ilmankaan ei tule toimeen. Olen kuitenkin menettänyt toivoni ja ostan nyt halvinta mahdollista, niin luutuissa kuin lentolaukuissakin. Sillä ne eivät kestä kauan.

Amerikassa on muuten hehkulamppu, joka on yhtäjaksoisesti palanut Livermoren paloasemalla Kaliforniassa vuodesta 1901 lähtien.

Kirjaesittely

Seppo I Sotasaari

Ihmistyminen, Suhteisuusteoreettisia punoksia

toim. Virpi Tökkäri

Kirjoittajat: Juha Perttula, Asser Pietiläinen, Toivo Salonen, Emma Sorjonen ja Virpi Tökkäri

LUP Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi 2010, Juvenes Print, Tampere 2010, ISBN 978-952-484-366-9

Kirjan takakannessa tekijät kirjoittavat: *Tässä kirjassa ihmistä tarkastellaan suhteisena olentona. Keskustelua käydään kuudesta keskeisestä suhteesta, joissa kasvetaan ihmiseksi ja ihmisenä. Ne ovat lähi-ihmissuhteet, osallistuminen, luonto, taide, uskonto ja globalisaatio. Kirjoittajia yhdistää filosofis-psykologinen, kokemuksellisuutta korostava näkökulma ihmiseen. Tavoitteena kirjalle asetetaan lukijoiden tunnistamaan ihmisenä olon keskeisiä suhteita ja käymään näistä keskusteluja itsensä ja muiden kanssa.*

Teos pohtii todellakin käytännöllisellä tasolla pohjavireenä filosofis-psykologinen katsantokanta ihmistymiseen, ihminen yhteisöllisenä olentona. Mielenkiintoinen ja virkistävä luettava, jota suosittelen. Kuitenkin mielestäni teoksesta puuttui mm. prof. Raili Kaupin ihmistymiskäsitteen käsittely, elinikäisestä oppimisesta ja sen myötä itsensä ja ympäristönsä tuntemisen kehittämisessä. Ilman tietoa, ei voi kestäväällä tasolla kehittyä. Kirjoittajat korostavat, kuten filologia on aina korostanut, pysähtyä rohkeasti ajattelemaan. Tämä klassinen kehoitus on kaiken perusta myös itsetuntemuksessa ja ihmisenä kehittämisessä.

